
IN MEMORIAM

FRISNYÁK SÁNDOR
(1934–2024)

Prof. dr. Frisnyák Sándor nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanár életműve szorosan összefüggött a Nyíregyházi Egyetem (és jogelőd intézménye, az 1962-ben alapított Tanárképző Főiskola) Földrajztudományi Intézetével. Tudományos, tanszéképítő, oktató és tudományszervező tevékenységéről írt három könyv és egy bibliográfia-kötet felhasználásával az alábbiakban foglalom össze életművét.

Frisnyák Sándor 1934. május 14-én született Szikszón, a család néhány hónap múlva Miskolcra költözött. A négy elemi elvégzése után, 1944–1948 között a polgári iskolában a méltán híres földrajztanár, Marjalaki Kiss Lajos tanítványa volt, akit egész életében Frisnyák kitüntetett figyelme övezte. A geográfia iránti elköteleződését elmélyítette Udvarhelyi/Kendoff Károly főiskolai tanár, aki az Egri Tanárképző Főiskolán tanította 1952 és 1955 között. A diploma megszerzését követően 1955 és 1957 között Mályiban általános iskolai földrajz–történelem szakos tanár volt. 1957 és 1963 között a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Borsod megyei titkár-helyettese és folyóirat-szerkesztője. 1958 és 1963 között a *Borsodi Földrajzi Évkönyv* szerkesztője, 1960 és 1963 között a *Borsodi Szemle* szerkesztőjeként is dolgozott. 1963 és 1966 között Szegeden a Tanárképző Főiskolán főiskolai adjunktus volt. 1966 és 1968 között Miskolcon a Kilián Gimnáziumban középiskolai oktatóként dolgozott.

Frisnyák Sándor 1968-ban, amikor Szegedről Nyíregyházára került, már jelentős szakmai eredményekkel, kutatási és felsőoktatási tapasztalatokkal rendelkezett. Szeged szellemiségének lenyomatai nyíregyházi tevékenységének első korszakában is megnyilvánultak: a tanszékalapítás és -fejlesztés, a földrajztanárképzés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtése, az oktatás- és kutatásszervezés összességében jelentős teljesítményként értékelhető. Pályatársai szerint nyíregyházi működésének első évtizede alatt tanszékét, nemzetközi érdeklődést is kiváltva, minden tekintetben hazánk egyik legmodernebb intézetévé fejlesztette. Tanszékvezetői munkáját 1968-tól 2000-ig látta el, miközben öt ciklusban (1972–1987) főigazgató-helyettesként

is kiemelkedő eredményeket ért el a természettudományi tanszékek fejlesztésében és a főiskola szellemi építkezésében egyaránt. 1998-tól 2004-ig egyetemi tanár, majd professzor emeritusként folytatta tovább a földrajztanár- és idegenforgalmi szakemberképzést. Szegedi éveit is beszámítva, összesen négy és fél évtizeden át tanította a földrajz szakos tanárjelölteket. Tanítványai közül többen tudományos minősítést szereztek, és mint egyetemi, főiskolai tanárok, tudományos kutatók, múzeumvezetők, gimnáziumi igazgatók napjainkban is sikeresen folytatják mesterük értékfeltáró és -közvetítő tevékenységét.

Frisnyák Sándor pályakezdő éveiben tantárgy- és tudománytörténeti kutatásokkal, majd – érdeklődésének megfelelően – Miskolc és a borsodi iparvidék társadalom- és gazdaságföldrajzával foglalkozott. Nyíregyházára kerülve, a Nyírség és a Felső-Tisza-vidék területfejlesztését alapozó kutatásokat tekintette feladatának, de törekvéseit a hatóságok nem támogatták, így – elkerülendő a konfliktusokat – témát váltott. Az 1970-es évektől a régió történeti földrajzával (az emberi tevékenységek, létfenntartási rendszerek térben meghatározó folyamataival és ezekből eredő térstruktúrákkal) foglalkozott.

A történeti földrajz a pártállami korszakban tiltott diszciplína volt, a mai országterület településeiről vagy történeti tájairól írt művekben a gazdasági elmaradottság történelmi gyökereire irányuló kutatások pedig a „megtűrt” kategóriába tartoztak. Ide sorolhatók Frisnyák Sándor hisztogeográfiai kutatómunkájának első időszakára jellemző történeti településföldrajzi (és településmorfológiai) tanulmányai, amelyek később integrálódtak a mikro- és mezorégiók (a Nyírség, Tokaj-Hegyalja, Zempléni-hegység, Hernád-völgy és a Bodrogház) történeti tájhasználatát rekonstruáló műveibe. A múltbeli táj (természeti erőforrás) használatára irányuló művei a jelen megértését is szolgálják, s felhasználhatók a jövő terület- és településfejlesztési terveinek kimunkálásához.

Frisnyák Sándor kutatásainak térbeli keretét fokozatosan kiterjesztette a Kárpát-medence (a történelmi Magyarország) teljes területére, időhatárait pedig a honfoglalás korától a trianoni békediktátumig. Szellemiségében nem követte a két világháború közti elődöket, hangvétele kiegyensúlyozott, a legkényesebb kérdések elemzésekor is távol áll tőle minden szélsőségesség.

Műveiben a földrajzi környezet elemeit és jelenségeit genetikus módszerekkel vizsgálta és abban az embert a legfontosabb hatótényezőként értelmezte. A kultúr-táj kialakulását és terjedését a Kárpát-medence népeinek közös alkotásaként, a fenntartható fejlődés alapjaként és egyben kulturális örökségeként fogta fel. Kutatási eredményeit az egyetemi doktori (1968), kandidátusi (1983) és akadémiai doktori (2000) fokozat megszerzésén és habilitációján (1997) kívül tíz önálló könyv és megközelítően 400 tudományos közlemény és 100–120 ismeretterjesztő írás is jelzi. A *Magyarország történeti földrajza* című könyve (1990) e témakörben az első tudományos szintézis, alapmű a felsőoktatásban és a hisztogeográfiai kutatásokban. Frisnyák Sándor több mint nyolcvan tudományos monográfia, tájföldrajzi lexikon, egyetemi és főiskolai tankönyv, konferenciakötet és tanári segédkönyv szerkeszté-

sében és írásában vett részt. Történeti földrajzi kutatásait a geográfus szakma nagyra értékeli: tudományos iskolateremtő tudósként és a magyar történeti földrajz megújítójaként tartjuk számon. A tájökölógusok értékelése szerint az 1980-as évektől reneszánszát élő tájtörténeti (humán ökológiai) kutatások legeredményesebb művelője Frisnyák Sándor volt. Kutatómunkája összekapcsolódott a tudományszervező tevékenységével. Ennek egyik – talán legjelentősebb – eredménye a Kárpát-medence és egyes régióinak történeti földrajzával foglalkozó nemzetközi, és egyben interdiszciplináris jellegű konferenciasorozat, melyet a magyar honfoglalás 1100. és az államalapítás 1000. évfordulója tiszteletére rendezett, és amelynek anyagát megjelentette (összesen több mint 3600 oldal terjedelemben).

Professzor emeritusként – más intézményekkel és tudományos testületekkel együttműködve – tizenhét egymást követő évben tájföldrajzi konferenciákat rendezett Tokaj-Hegyalján és ezek előadásait Gál Andrással és e sorok írójával közösen szerkesztett könyvekben közreadta. A Kárpát-medence történeti földrajza témaköréből a szomszédos országok tudományos és kulturális központjaiban (pl. Kassa, Királyhelmece, Rozsnyó, Beregszász, Ungvár, Csíkszereda, Nagybánya, Magyarkanizsa, Szabadka, Zenta stb.) konferencia- és tanártovábbképző előadásokat tartott. Tudományos kutatóműhelyének kisugárzó hatásaként a rendszerváltoztatás óta minden egyetemen, főiskolán és az akadémiai földrajzi kutatóintézetben foglalkoznak hazánk történeti földrajzával.

Frisnyák professzor a tanári, tudományos és tudományszervező tevékenysége mellett aktív szereplője volt a magyar tudományos közéletnek. Tagja volt az MTA köztestületének, 1984-től az MTA különböző szakmai bizottságainak, s tiszteleti tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak. A Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztályának öt évtizeden keresztül vidéki osztálytitkára, majd elnöke. Két ciklusban (2001–2009) a Magyar Földrajzi Társaság országos alelnöke. Mindezek mellett a Pécsi Egyetem Földrajztudományi Doktori Iskola külső alapító tagja volt, illetve 2013–2015-ben a Doktori és Habilitációs Bizottság tagja, a Magyar Professzorok Világtanácsának tagja, a Sárospatakon és Királyhelmeceen működő Bodroghközi Kulturális Egyesület alelnöke, a Kazinczy Ferenc Társaság és a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja volt.

Külföldön is elismerték munkásságát, Pécsi Márton (1923–2003) akadémikus javaslatára a New York Academy of Sciences tagjává választotta és az American Biographical Institute (Raleigh, North Carolina) tanácsadó testületének is tagja volt.

Frisnyák Sándor életművét – az akadémiai minősítések mellett – magas állami és szakmai kitüntetésekkel ismerték el (pl. Lóczy Lajos emlékérem 1997, Pro Universitate et Scientia 2002, Apáczai Csere János-díj 2004, Szent-Györgyi Albert-díj 2011, Teleki Sámuel érem 2012, Geofil-díj 2013, Prinz Gyula-díj 2014, Bessenyei György Arany Érem és Plakett 2024).

Frisnyák professzor tanári és tudományos tevékenysége szervesen beépült a honi földrajztanárképzés és a földrajztudomány történetébe, mindenekelőtt azzal, hogy

szerteágazó munkásságával a történeti földrajzot az egyetemes nemzeti tudomány rangjára emelte. 2007-től Isaszegen élt, de nem elszigeteltségben, a Nyíregyházi Egyetem Földrajztudományi Intézetének „örökös tagja”-ként intenzív munkakapcsolatban állt egyetemünkkel, a hazai geográfusokkal és intézményekkel. Munkásságával a tudományterületünk gazdagítása mellett jelentősen hozzájárult népünk honszeretetének, nemzeti identitásának elmélyítéséhez. Hivatásgyakorlását mindig szolgálatnak, a geográfia és a haza szolgálatának tekintette.

Értékteremtő – és egyben „élethosszabbító” – munkássága 2024. december 28-án, 91. életévében lezárult. Távozása a magyar földrajztudomány és a hazai történeti földrajz pótolhatatlan vesztesége.

Nyugodjék békében!

Nyíregyháza, 2025. január 30.

Kókai Sándor

IRODALOMJEGYZÉK

- BOROS L. – VIGA GY. (szerk.) 2004: Frisnyák Sándor munkássága. – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, Miskolc. 115 p.
- GÁL A. – HANUSZ Á. (szerk.) 2010: A történeti földrajz megújítója – Dr. Frisnyák Sándor munkássága. Tanulmányok, interjúk, dokumentumok. – Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, szerencsi Bocskai István Gimnázium. Szerencs–Nyíregyháza. 134 p.
- KÓKAI S. (szerk.) 2020: A történeti földrajz professzora: Frisnyák Sándor. – Nyíregyházi Egyetem Földrajztudományi Intézete, az MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága és a Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztály, Nyíregyháza. 124 p.
- KOZMA K. (szerk.) 2019: Frisnyák Sándor műveinek bibliográfiája. – Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza. 109 p.
- KÓKAI S. (szerk.) 2016: A nyíregyházi földrajztanárképzés öt évtizede (1964–2014). Tanulmánygyűjtemény. – Nyíregyháza. 176 p.
- KŐSZEGFALVI GY. – TÓTH J. 2001: Általános településföldrajz. – In. Tóth J. (szerk.): Általános társadalomföldrajz I. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. 466. p.
- HAJDÚ Z. 2005: A történeti földrajz kialakulása, irányzatai, a magyar történeti földrajz fejlődése. – In. Beluszky P. (szerk.): Magyarország történeti földrajza I. kötet. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. pp. 25–39.
- HAJDÚ Z. 2012: A Kárpát-medence földrajzi megismerése. – In. Dövényi Z. (főszerk.): A Kárpát-medence földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 29–43.

- Győri R. 2005: Mendöl Tibor és a magyar történeti földrajz. – Földrajzi Közlemények 129. 1–2. 116. p.
- NAGY M. M. – BOLDIZSÁR G. 2023: Rurális térségek és biztonság a Kárpát-medencében. – Történeti Földrajzi Közlemények 11. 3–4. 6. p.
- CSORBA P. – KERÉNYI A. 2013: Érintkezési pontok Pécsi Márton életműve és a táj kutatás között. – Földrajzi Közlemények 137. 3. pp. 225–232.
- HORVÁTH G. (szerk.) 2018: A magyar földrajz szerencsi műhelye. – Szerencs Város Önkormányzata, Szerencs. 357 p.
- MAROSI S. 2004: Frisnyák Sándor tevékenysége a Magyar Földrajzi Társaságban. – In. Boros L. – Viga Gy. (szerk.): Frisnyák Sándor munkássága. – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, Miskolc. pp. 12–17.